

Nikola Šubić

Turistički novinar, Dubrovnik

DUBROVAČKI TURIZAM: KADA I KAKO JE ZAPOČEO?

UDK/UDC: 338.48

Poseban prilog/Separate supplement

Primljeno/Received: 30. rujna 1999./September 30, 1999

Prihvaćeno za tisak/Accepted for publishing: 2. veljače 2000./February 2, 2000

Sažetak

U vrijeme Dubrovačke Republike nije bilo turizma, iako su Dubrovnik kao poznat i grad i luku posjećivali brojni stranci, najviše i najčešće mornari i trgovci, ali i diplomati koji su preko Dubrovnika odlazili u turske i druge zemlje. Tu su i brojni hodočasnici, kojima je ovaj grad bio prolazna postaja na putu prema njihovom krajnjem cilju - Svetoj zemlji.

Znamo da je riječ TURIST znatno starija od pojma TURIZAM. Ona se prvi put spominje i rabi 1800. godine u beznačajnoj anegdotskoj literaturi Engleza Peege-a, dok TURIZAM kao pojam ulazi u rječnike tek negdje oko 1880. godine. Činjenica je da je turizam u Dubrovniku postojao i prije izgradnje i početka rada hotela "Imperial" 1897. godine. Mislimo da u obilježavanju početka turizma u Dubrovniku posebnu pozornost treba obratiti na dvije godine - 1857. i 1875. Obje spomenute godine daju dovoljno relevantnih elemenata, pa ih možemo smatrati dubrovačkim turističkim počecima. U ovom radu pokušat ćemo uz pomoć činjenica i saznanja koja posjedujemo potkrijepiti naša razmišljanja s tim u svezi.

Ključna riječi: putovanja, turist.

UVOD

Sredinom svibnja 1999. godine Turistički odjel Veleučilišta u Dubrovniku organizirao je okrugli stol na temu "Obilježavanje početka turizma u Dubrovniku". Bilo je pozvano dvadesetak znanstvenika i turističkih djelatnika sa zadatkom da se pokuša utvrditi vrijeme, točnije godina, pravog početka turizma u ovom, najjužnijem hrvatskom gradu, biseru svekolikoga našega turizma. Povod zato je bila činjenica da su sva

značajnija primorska središta u Hrvatskoj, poput Hvara, Opatije, Crikvenice, Selaca, Kraljevice, Novog Vinodolskog, Krka i drugih već odavno obilježila stoljeće začetka turizma, dok Dubrovnik još uvijek nije bio uvršten u taj popis premda objektivno pripada "stogodišnjacima". Zbog svega toga, a da bi i Dubrovnik taj važan datum mogao valorizirati, između ostalog i u svojoj turističkoj promidžbi, trebalo bi se pravilno odrediti prema njegovoj turističkoj povijesti. Na spomenutom okruglom stolu ubrzo se vidjelo da postoje dva razmišljanja, dva načina pristupa ovoj problematici. Jedan je znanstveni pristup koji polazi od činjenice da se u svjetskoj literaturi kao godina početka turizma uzima 1845., dok su drugi, uglavnom turistički djelatnici, mišljenja da je bogata tradicija gostoprimstva i ugošćavanja putnika u Dubrovniku činjenica od koje bi trebalo početi, a to po njima datira već u 14. stoljeće.

Stoga ćemo u ovom tekstu pokušati činjenicama i povijesnim istinama progovoriti o svemu tome.

PRETEČE TURISTA

Dubrovnik je stoljećima bio najprometnija luka na našoj obali i važan međunarodni trgovački i prometni centar. Prometne veze s njim bile su već u najstarije doba dobro uređene. Dubrovački i strani trgovački brodovi održavali su gotovo redovito tjedne veze s talijanskim lukama u Jadranskom moru, što je itekako koristilo trgovini i putničkom prometu. Tako su putnici u Dubrovnik dolazili i iz njega odlazili na razne strane. Iz povijesnih izvora je vidljivo da je na tim brodovima redovito bilo više putnika, ponekad čak trideset do četrdeset. Budući da su putnici, stranci dolazili u Dubrovnik i tu ostajali dulje ili kraće vrijeme, dubrovačka vlada se je vrlo rano pobrinula za njihov smještaj. Tako su građeni hospiciji (od lat. *hospitium*) za strance, a postojale su i privatne gostionice koje su bile pod nadzorom države. Već u drugoj polovici 14. stoljeća znamo da su privatnici ugošćavali strance, te da su u svojim kućama imali krevete za njih. Tridesetih godina 17. stoljeća završena je izgradnja kompleks Lazareti na predjelu Ploča, koji su služili kao karantena - 30-o dnevna izolacija svih koji su dolazili u Dubrovnik bilo brodovima, bilo karavanama iz turskih i drugih zemalja. Sigurno nećemo pogriješiti ako napišemo da je dugo vremena Dubrovnik pružao vrlo živu i šaroliku sliku ljudi koji su dolazili u njegovu luku i kretali se njegovim ulicama. To su bili pripadnici raznih naroda, jezika i boja. U gradu je uvijek bilo stranaca, napose trgovaca i pomoraca, a među njima najviše Talijana, Španjolaca, Francuza, Engleza, Nijemaca, Nizozemaca i pripadnika drugih zapadnih naroda, dok su s istoka najčešće dolazili Turci, Grci, Arbanasi, Armeni i drugi. Također, već u najstarija vremena bilo je u Europi putnika koji su obilazili strane zemlje kao lualice nemirna duha, željni novih doživljaja, senzacija i zabave. Takvi su se ljudi mogli susresti na svim važnijim putovanjima kopnom i morem, kao i u svim većim prometnim centrima. Bilo ih je, naravno, i u Dubrovniku, samo što o njima nemamo detaljnih podataka. U Dubrovnik su stranci dolazili i radi zabave. Neki od njih htjeli su proputovati svijet,

vidjeti strane zemlje, doživjeti neobične avanture, kako bi se u konačnici, obogaćeni iskustvom i znanjem vratili svojim kućama. Kasnije su mogli pričanjem zabavljati društvo ili svoje uspomene pisati u obliku memoara ili putopisa.

TURIZAM KAO FENOMEN

Iako se putnici koji su tijekom stoljeća posjećivali Dubrovnik razlikuju od klasičnih turista, imaju ipak neke veze s njima. Jer, uz one koji su poslom ili nekim drugim razlozima morali doći u Dubrovnik, bilo je i drugih koji su svijetom putovali zbog razonode, osobne zabave i zadovoljstva, kao i radi promjene načina življenja i sredine. Njih bismo mogli nazvati pretečama današnjih turista, jer su oni to po mnogo čemu i bili. Ipak nisu bili turisti, u prvome redu jer turizma kao društvene pojave tada nije ni bilo. Znamo da je riječ TURIST znatno starija od riječi TURIZAM. Riječ TURIST se prvi put spominje 1800. godine u beznačajnoj anegdotskoj literaturi Engleza Peege-a. TURIZAM kao pojava ulazi u rječnike tek negdje oko 1880. godine. Dakle, turizma za vrijeme Dubrovačke Republike nije bilo, niti ga je moglo biti. Činjenica je također da povijest turizma u Dubrovniku još nije dovoljno istražena i proučena. Turizam kao privredna grana razvija se u njemu od 19. stoljeća, ali stvarni početak djelovanja ove danas možda najvažnije grane svjetskog gospodarstva na dubrovačkom području još nije određen. Postoje, naime, neka događanja i datumi koji bi se mogli označiti kao početak turizma na ovim prostorima. Turizam je u Dubrovniku postojao i prije izgradnje i početka rada hotela "Imperial" 1897. godine. Dvije su godine koje bi se mogle uzeti kao početak turizma na dubrovačkom području: 1857. i 1875.

GODINA 1857.

Godine 1857. Dubrovnik posjećuje vojvoda Maksimilijan, brat cara Franje Josipa I, koji je nakon posjete Dubrovniku odlučio kupiti otok Lokrum za svoje privremeno boravište - odmaralište. To je i učinio 1859. godine, samo dvije godine nakon svog posjeta. Lokrum je tada osposobljen za carsko odmaralište - rezidenciju i na ovom prekrasnom otočiću u neposrednoj blizini Dubrovnika godinama su se odmarali članovi carske obitelji, što je po dr. Antunu Kobašiću, svojevrsan začetak ekskluzivnoga rezidencijalno - odmorišnog turizma. Za Dubrovnik i njegov budući turizam 1857. je značajna i po tome što je te godine u Pragu tiskan putopis "Aus Dalmatien", čiji su autori bili bračni par Ida Düringsfeld i Otto Reinsberg (oni su došli u Dubrovnik tijekom jeseni 1852. da bi proučavali dubrovačku povijest). U tom su djelu, koje je privuklo veliku pozornost čitatelja diljem Europe, oni sa simpatijama iznijeli svoje dojmove o Dubrovniku i susretu s njegovim ljudima, što je u svakom slučaju bila dobra promidžba ovoga grada u europskim zemljama. U tom putopisu, Dubrovnik je predstavljen kao "stari, lijepi i u svakom pogledu privlačan grad, idealan za odmor".

GODINA 1875.

Ova godina uistinu nudi niz zbivanja koja bi mogla pomaknuti težište u istraživanju početka, jer su je obilježili neki, za turizam veoma značajni događaji. Koncem travnja 1875. u posjet Dubrovniku stigao je car Austro - Ugarske monarhije Franjo Josip I koji je s brojnom pratnjom u Gradu boravio nekoliko dana. Istovremeno s boravkom cara u Dubrovniku je na višednevnom gostovanju bilo i Hrvatsko dramsko društvo iz Zagreba (od 23. travnja do 18. svibnja). Tijekom ljeta 1875., uz ostale posjetitelje, u Dubrovnik su stizali i brojni novinari raznih svjetskih listova da bi izvještavali o ustanku protiv Turaka, koji je u međuvremenu izbio u Bosni i Hercegovini. U jesen iste godine, u Dubrovnik je stigao engleski arheolog A. J. Evans s namjerom da se tu privremeno nastani i odatle organizira znanstvena istraživanja u Dubrovniku i okolici, ali i u susjednim područjima Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Albanije. Arheolog Evans je u Dubrovniku ostao više godina. Tih godina u gradu radi i prvi hotel "Miramar" na Pilama (u dvorcu Đorđića). Službeni naziv HOTEL dobio je tek 1880. godine.

ZAKLJUČAK

Očito je da bi početke pravog turizma na području Dubrovnika trebalo tražiti u vremenskom razdoblju od 1857. do 1880. godine. Za to postoji dovoljno činjenica koje bi valjalo uvažavati. Isto tako bi se u svemu tome trebalo pridržavati nekih znanstvenih principa. Svakako da treba voditi računa i o definiciji turizma, kakva je prihvaćena od AIEST-a (Međunarodne asocijacije turističkih eksperata), i koja glasi:

"Turizam je skup odnosa i pojava koje proizlaze iz putovanja i boravka posjetilaca nekog mjesta, ako se tim boravkom ne zasniva stalno prebivalište i ako s takvim boravkom nije povezana nikakva njihova poslovna (lukrativna) aktivnost". Ta ista asocijacija, kao i WTO (Svjetska turistička organizacija), začetke turizma vezuju za prva organizirana putovanja, motivirana neposlovnim aktivnostima (rekreacija, odmor, obilasci...). To znači da dolasci pojedinih posjetitelja još uvijek ne čine turizam, jer da bi to bio, turizam mora postojati i kao "skup odnosa" koji se uspostavlja dvostrano - posjetitelji koji nisu došli poslovno (a trebaju usluge) i netko tko će profesionalno ili poluprofesionalno uspostavljati odnos s njima (nuditelj usluga).

LITERATURA

Kobašić A.: Kada je počeo turizam u Dubrovniku?, Časopis "Turizam" 1/98.

Šubić N.: Osobna dokumentacija

Nikola Šubić

Journalist of Tourism, Dubrovnik

TOURISM IN DUBROVNIK; WHEN AND HOW IT STARTED?

Summary

There were not any tourist activities during the time of the Dubrovnik Republic. But the town was visited by numerous foreigners, seaman and merchants. Many diplomats used to travel through Dubrovnik to Turkey and other countries in the south-east of Europe. Dubrovnik was a transit station for pilgrims who were going to their last destination - to the Holly Land. The world tourist is much older than the world tourism.. It was mentioned and used in dictionaries in 1880. But tourism as a phenomenon existed in Dubrovnik earlier before building of the Imperial hotel in 1897. Considering the starting of the Dubrovnik tourism, two years have to be taken into consideration (1857 and 1875). Both mentioned years offer enough relevant elements. So we can consider them as beginnings of the Dubrovnik tourism. In this paper we shall try to illustrate our considerations using the facts and Experience we have.

Key words: *travel, tourist.*